

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા સુ. ૧૮. ૧૦૦

H-23

मन्येवसमाहितः॥३॥ शुक्लपद्मस्ववासृम्यामाधमा
सस्यपार्थिव॥ प्रजापतेवनतत्रे मध्यं प्राप्ते दिवाकरे॥४॥
विकिरांशु रिवादिनोऽभीष्टः शरशतैर्वृतः॥ शुभुमेप
रयालक्ष्म्याहोवाह्यावेमैः॥५॥ व्यासेन वेदश्च
सुनादेन सुरार्थिना॥ व्यासेन वात्स्येन तथा स्मा
कं समनुना॥६॥ तथा जेता चैव पैलेन च महात्म
ना॥ शांडिल्यगीतमात्रे येन जेतधीमता॥७॥ शोके

नयाज्ञवलक्षणेन शंखेन लिखितेन च॥ देवराजेन धीरेण
दत्तमन्त्रिणेन कैः॥८॥ एतैश्चान्यैर्मुनिगणैर्महाभाजै
र्महात्मभिः॥ अहधालैः पुरत्कारैर्वृतश्चंद्रवग्रहेः॥९॥
भीष्मसुपुत्रस्य व्याधुर्कर्मणामनसागिरा॥ शरत
ल्पगतः कर्मप्रदधौ प्राज्ञलिः शुचिः॥१०॥ स्वरेण ह
ष्टपदेन तु शिवमधुसूदनं॥ योगेश्वरं पद्मनाभं च
सुंजि सुंजगात्पतिं॥११॥ कृतं जलिपुटं भूत्वा वाग्बिदां प्रवरः

प्रभुः॥ भीष्मः परमधर्मात्मा वासुदेवमथास्तुवेन
१२॥ भीष्मा उवाच॥ आराधयाम्यहं विष्णुं वाचा जिगदि
याम्यहं॥ तथा व्याससमासिन्या प्रीयतां पुरयोत्तमः
१३॥ शुचिं शुचिपदं हंसं तत्पदं परमेष्ठिनं॥ युक्तं सर्वो
त्मनात्मानं प्रपद्ये तं प्रजापतिं॥ १४॥ अनाद्यं तं परं ब्र
ह्म न देवानर्धयो विदुः॥ एको यं वेद भगवान्धाता न
रायणो हरिः॥ १५॥ नारायणं मृषिगर्जितयासिद्धम

हो रगाः॥ देवा देवर्षयश्चैव यं विदुः॥ एवमेव जं॥ १६॥ दे
वदानवगंधर्वा यक्षराक्षसकिन्नराः॥ यं न जानंति को
ह्येव कुतो वा भगवान्त्रिति॥ १७॥ यस्मिन्निश्चानिभूता
निति वृत्तिश्च विशंति च॥ गुणभूतानि भूतेषु सूत्रे मणि
गणा इव॥ १८॥ अस्या विश्वस्य कर्ता सौ जगत्सहस्रयुगा
पतिः॥ वदंति जगतो ध्यक्षमध्यात्मपरिचिंतकाः॥ १९॥
यस्मिन्नित्ये गते तंतौ दृढे सर्गवति वृत्तिः॥ सदसद्गुणितं

विश्वं विश्वांगे विश्वकर्मेणि ॥ २ ॥ हरिं सहस्रशिरसं
सहस्रकमलेक्षरं ॥ सहस्रबाहुमुकटं सहस्रवदनो
ज्वलं ॥ २१ ॥ प्राहुर्नारायणं देवं यं विश्वस्य पराक्षरं ॥ अ
णीयसामणीयं संस्थविष्ठं वस्थवीयं सां ॥ २२ ॥ गरीयसं
गरीष्ठं वश्रेष्ठं वश्रेष्ठं यसामपि ॥ यं वाकोष्ठं नुवाकोष्ठं निष्
कृत्य निष्कृत्य ॥ २३ ॥ गृणन्ति सत्यकर्माणां सत्यं सत्ये
षु कर्मसु ॥ वतुर्भिश्चतुरात्मानं सत्तत्त्वं साततां पतिं ॥ २४ ॥

यदिदं देवमर्चयति गुह्यैः परमनामभिः ॥ यस्मिन्नित्ये
तपस्तप्तं यदंगेष्वनुतिष्ठति ॥ २५ ॥ सर्वात्मा सर्वविप्रलः
सर्वगः सर्वभावनः ॥ यं देवं देवकी देवी वसुदेवादर्जी
जनतः ॥ २६ ॥ भैमस्य ब्राह्मणे गुह्यैर्दीपमग्निमिवार
णिः ॥ यमनन्यव्यपीताशीरात्मानं वीतकल्मषं ॥ २७ ॥
दृष्टानं त्याय जोविंदं पश्यन्त्यात्मा तमात्मनि ॥ अतिवा
सिंदु कर्माणि सूर्याग्निरेजसां ॥ २८ ॥ अतिबुद्धिं

द्विधात्मानं प्रथयेत्प्रजापतिं॥ पुराणं पुरुषं प्रोक्तं
ब्रह्म प्रोक्तं युगादिषु॥ २९॥ अतिर्वीज्वेदकमीशम
निसूर्याग्निनेत्रसं॥ त्रये संकर्षणं प्रोक्तं तमुपास्य मु
पास्यते॥ ३०॥ यमेकं बहुधात्मानं प्राहुर्भूतमधोक्ष
जं॥ नान्यभक्ताः क्रियावंतो यजन्ते सर्वकामदं॥ ३१॥
यमाहुर्जगतः कोऽयं यस्मिन्सन्निहिताः पुजाः॥ यस्मिं
लोकात्पुरं ~~वदन्ति~~ तीमेजसे शकुनयो

यथा॥ ३२॥ ऋतमेकादशं ब्रह्म यज्ञस्तदसत्परं॥
अनादिमध्यपर्यन्तं न देवानर्च्यो विदुः॥ ३३॥ स सूर
सुरगंधर्वाः स सिद्धयश्च महोरगाः॥ प्रयातानित्यम
वैति परं कंदुःखमेव यजं॥ ३४॥ अनादिनिधनं देव
मात्मवोति सनातनं॥ अप्रतर्क्यमविशेषं हरिं ना
रायणं विशुम्॥ ३५॥ यं वै विश्वस्य कर्तारं जगतस्त
स्युष्मापतिं॥ वदन्ति जगतो ध्यक्षमध्यात्मपरिचित्तकाः॥ ३६॥

हिरण्यवर्णीयं गर्भमिदं ते देव्यताशनं ॥ यंकं द्वादश
धा जज्ञे तस्मै सूर्यात्मने नमः ॥ ३७ ॥ शुक्ले देवापि तन्मूले
तप्यं त्यमृते नयः ॥ यश्च राजा हि जगति नां तस्मै सोमा
त्मने नमः ॥ ३८ ॥ यं बृहंतं बृहत्पुंक्तं यमग्निं च महाधुरे ॥
यं विप्रसंघागायंति तस्मै वेदात्मने नमः ॥ ३९ ॥ महतास्त
मसः पारेषु रुषं हति ते जसं ॥ यं शात्वा मृत्युमत्येति त
स्मै तातात्मने नमः ॥ ४० ॥ ऋग्पुत्रुः सामधामानंदशर्हं

हविराकृतिं ॥ यस्य प्रतंतुं तं त्वंति तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥
४१ ॥ चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचभिरेव च ॥ हव्यते
च पुनर्द्वाभ्यां तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥ ४२ ॥ यः सुपर्णीव
जनीमं हं दोमार्जयित्वा क्षिरेः ॥ रथांतरं बृहत्सामत
स्मै सोत्रात्मने नमः ॥ ४३ ॥ यः सहस्रसवे यज्ञे यज्ञे विभं
सृजन्मृषिः ॥ हिरण्यवर्णीः शकुनिं तस्मै तार्क्ष्यात्मने न
मः ॥ ४४ ॥ यदांगसंधिपर्वीरां स्वरव्यं जनभूषणं ॥ य

माहुरदरं नित्यं तस्मै वागात्मने नमः ॥ ४४ ॥ यं पृथ
गधर्मचरणाः पृथग्धर्मफलेष्विराः ॥ पृथग्धर्मैः सम
र्थं नित्यं तस्मै धर्मात्मने नमः ॥ ४५ ॥ यश्चिनोति सत्तां सेतुं
तेनामृतयोनिना ॥ धर्मार्थव्यवहारंगैस्तस्मै सत्तात्म
ने नमः ॥ ४६ ॥ हुताशनमुखैर्देवैर्ध्यायते सकलं जगत् ॥
रुविः प्रथमभोक्ता रंतस्मै भोक्तात्मने नमः ॥ ४७ ॥ यं व्य
क्तं स्थितिमव्यक्तं विचिन्वन्ति महर्षयः ॥ क्षेत्रक्षेत्र

तमासीनं तस्मै देवात्मने नमः ॥ ४८ ॥ यं त्रिधात्मानं
मात्मसंवृतं षोडशभिर्गुणैः ॥ प्राहुः सप्रदर्शं सांख्य
स्तस्मै सांख्यात्मने नमः ॥ ४९ ॥ यं विभिदा जितश्रद्धाः
शांता दाना जितेन्द्रियाः ॥ ज्योतिः पश्यन्ति युजानास्तस्मै
योगात्मने नमः ॥ ५० ॥ अष्टगुणपुण्योपरमेयं पुनर्भवति
र्भयाः ॥ शांता संव्यासिनो यांति तस्मै मोक्षात्मने नमः ॥
५१ ॥ यस्याग्निरास्यं यो मूर्ध्नि रवंता भिश्चरणौ दितिः ॥ स

येन ह्युर्दिशः श्रोत्रे तस्मै लोकात्मने नमः ॥ ५२ ॥ संभेदा
सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं जगत् ॥ बालाः स्वपिति
यश्चैकैस्तस्मै मायात्मने नमः ॥ ५३ ॥ यो सौ युगसह
स्राते प्रदीप्ता चिर्विभावसुः ॥ संभक्ष्यति भूतानि
तस्मै घोरात्मने नमः ॥ ५४ ॥ अजस्य नाभौ संभूतं य
स्मीनिश्चं प्रतिष्ठितं ॥ पुष्करं पुष्करं स्य तस्मै पद्मा
त्मने नमः ॥ ५५ ॥ सहस्रशिरसे चैव पुरुषायामितात्म

ने ॥ चतुःसमुद्रपर्याययोगनिद्रात्मने नमः ॥ ५६ ॥ भू
तभवं भविष्यं च भूतानां प्रमुख्यं ॥ यो यजः सर्वभू
तानां तस्मै भूतात्मने नमः ॥ ५७ ॥ यस्य केशेषु जीमूता
नयः सर्वांगसंधिषु ॥ कुक्षौ समुद्रश्च तारस्तस्मै तोया
त्मने नमः ॥ ५८ ॥ ब्रह्मावकं भुजोद्गतं कृत्स्नसूतदरं
विशः ॥ पद्मौ यस्य श्रितः शूद्रस्तस्मै वरणात्मने नमः ॥ ५९ ॥
अन्नपातं धनमयोरसप्राणविवर्धनः ॥ यो धारय

तिभूतानितस्मै प्राणात्मने नमः ॥ ६० ॥ वैद्युत्तो जा
ठरश्चैव पावकः शुचिरेव च ॥ हनः सर्वभविह्या
शां तस्मै वस्यात्मने नमः ॥ ६१ ॥ विषये वर्तमाना
नां युतं वैशेषिकैर्गुणैः ॥ प्राहुर्विषयगोप्ता रंतस्मै
गोप्तात्मने नमः ॥ ६२ ॥ ज्वलनाकंदुत्तारणं ज्योतिषां
दिव्यरूपिणं ॥ यस्ते जयति ते जांसितस्मै ते जात्मने
नमः ॥ ६३ ॥ अप्रमेयशरीरय सर्वतो बुद्धिचक्षुषे ॥

अकारपरिमाणय तस्मै दिव्यात्मने नमः ॥ ६४ ॥ यु
गे वा वर्तते यो सौ दिवसाय न द्वाय तैः ॥ सर्गप्रलययो
र्काले तस्मै कालात्मने नमः ॥ ६५ ॥ परः कालात्परो य
ज्ञात्परः सदसतश्च यः ॥ अनादिरादि विश्वस्य त
स्मै विश्वात्मने नमः ॥ ६६ ॥ आत्मज्ञानमिदं ज्ञानं ज्ञा
त्वा यंच यवस्थितं ॥ यं ज्ञानेनाधिगच्छति तस्मै ज्ञा
नात्मने नमः ॥ ६७ ॥ तदिदं नेदं दिने नित्यं लंबोदरशरी

रिणो॥ कमंडलु निषंगायत स्मै ब्रह्मात्मने नमः॥ ६५॥
शंखिने गदिने चैव शङ्खि. रोपीत वाससे वने॥ मालाध
रायै वत स्मै कृष्णात्मने नमः॥ ६६॥ भस्मस्निग्धशरी
राय व्याघ्रचर्मनिवासिने॥ त्रिशूलडमरुहलाय तस्मै
हृदात्मने नमः॥ ७०॥ शिरःकपालमालाय तार्द्रचर्मनि
वासिने॥ मिहोदनशरीराय तस्मै तुर्यात्मने नमः॥ ७१॥
यो मे हन्यति भूतानि स्नेहपाशादुबन्धने॥ सर्गस्पर

हाराय तस्मै मोहात्मने नमः॥ ७२॥ पंचभूतात्मभू
ताय भूतानां निधनाय च॥ अक्रोधलोभमोहाय त
स्मै शंतात्मने नमः॥ ७३॥ यः शेते क्षीरपर्वके दिव्यना
गविभूषिते॥ फणसहस्ररचिते तस्मै निद्रात्मने न
मः॥ ७४॥ तदेवान च गंधर्वा न देव्यत च दानवसः॥ न
विदुर्यस्पतत्वं हित तस्मै जवात्मने नमः॥ ७५॥ विश्वाय
मरुते चैव रुद्रादिना जिताय च॥ वसवः सिद्धसाध्या

अतस्मै देवात्मने नमः ॥ ७६ ॥ अव्यक्तबुद्धहंकारो म
नो भूतैर्द्रियारिच ॥ तन्मात्रारि विशेषश्च तस्मै तत्ता
त्मने नमः ॥ ७७ ॥ यं हि हिंस्रं विचिन्तयेत्तु स हिंस्रवि
दो जनाः ॥ स ह्येतत्तमिदं ब्रह्म तस्मै ह्यहमात्मने नमः ॥
७८ ॥ सुररूपात्रिसुनिपूर्वाः कृषयः परदेहिनाः ॥ यत्प
गात्रेषु संभूता तस्मै रक्षात्मने नमः ॥ ७९ ॥ तारा मये का
लनेमिं हत्वा दानवपुंगव ॥ ददौ राज्यं मे हं द्राय तस्मै

भक्तात्मने नमः ॥ ८० ॥ आब्रह्म तं वपयेत्तं जगत्सर्वं
करोति यः ॥ यस्मादुत्पद्यते देहि तस्मै वीजात्मने नमः
८१ ॥ मत्स्यरूपमहो कृत्वा वेदनां हृत्पवेदसे ॥ रसातलं
ददौ यश्च तस्मै महात्मात्मने नमः ॥ ८२ ॥ द्वा रा द्वा द्वौ हि
रूपीयः पृथ्व्या मृतमंथने ॥ दधानो मं द्रे त्वं गंतस्मै
पू र्मात्मने नमः ॥ ८३ ॥ वाराहं रूपमा स्थापय महिं सवन
पर्वतां ॥ उच्चैरेकं दंष्ट्रा ग्रे तस्मै किंदात्मने नमः ॥ ८४ ॥

नारीसिंहवपुर्भूत्वा सर्वलोकभयंकरं ॥ हिरण्य
कशिपुं जेतुं तस्मै सिंहात्मने नमः ॥ ८५ ॥ विंगेत्तरास
दं यस्य रूपं दंष्ट्रानखायुधं ॥ दानवं दानं करणं तस्मै
दृष्ट्वा तस्मै नमः ॥ ८६ ॥ वामनं रूपमाख्याय वलिं सैव मय
मायया ॥ त्रैलोक्यं क्रांतवात्यस्तु तस्मै क्रांतात्मने नमः
८७ ॥ जमदग्निस्तुतो भूत्वा रामः परशुमारणे ॥ जघा
न कार्तवीर्यो दीक्षितस्मै रामात्मने नमः ॥ ८८ ॥ त्रिः सप्त

कृत्वा यश्चैको धर्मयुक्तां गौरवारं ॥ जघान तत्र त्रि
यान् संख्ये तस्मै कोपात्मने नमः ॥ ८९ ॥ त्रिः सप्त कृत्वा
पृथिवीं कृतानिः क्षत्रियां पुरा ॥ कश्यपाय महिषा
दातुं तस्मै घोरात्मने नमः ॥ ९० ॥ रामो दाशिरथि भूत्वा
सेतुं कृत्वा महोदधौ ॥ जघान राक्षसं द्राक्षं तस्मै क्षत्रा
त्मने नमः ॥ ९१ ॥ चक्रिणो गदिने नित्यं लंगूला युध
धारिणो ॥ अनंतवलदेवा यतस्मै भद्रात्मने नमः ॥ ९२ ॥
यो हली सुसली श्रीमानी लोवरधरः शुविः ॥ रामाय
रो हिरो यावतस्मै योग्यात्मने नमः ॥ ९३ ॥ दानवांश्च

वशीकृत्वा पुनर्वृद्धः त्वमागतः॥ धर्मस्य रक्षणार्थो
यतस्मै बुद्धात्मने नमः॥ ९४॥ एकासानां विनाशाय
बुद्धिमास्थाय तामसी॥ शास्त्रं च कारं वैद्वं तस्मै
बुद्धात्मने नमः॥ ९५॥ ब्राह्मणस्य सुतो भूत्वा कल
विकल्पे रायो हरिः॥ कल्पं ते हं संरेत्सर्वं तस्मै कल
प्तात्मने नमः॥ ९६॥ देवकी नंदनः श्रीमान्सुरांतं द्य
ते विभुः॥ क्रोधितो भूभृतं दधुतस्मै कृष्णात्मने नमः॥ ९७॥

वसुदेवसुतो भूत्वा कृष्णात्मानं दगोकुले॥ कंसस्य तु व
धार्थाय तस्मै कोपात्मने नमः॥ ९८॥ द्वात्रिंशत्प्राणां स
हस्राणि प्रपुता न्यवृद्धानि च॥ यो वधीदुरते युद्धे
तस्मै क्रीडात्मने नमः॥ ९९॥ यः सर्वप्राणिनां प्राणाः
माक्षिरूपो व्यवस्थितः॥ अहं हारमाणाय तस्मै साध
त्माने नमः॥ १००॥ रसातलगतः श्रीमानंतो भगवान् हरिः
सर्वधातये यो तस्मै शयात्मने नमः॥ १०१॥ यस्मि

सर्वं यतः सर्वं यः सर्वं सर्वतश्च यः॥ यश्च सर्वम
यो देवो तस्मै सर्वात्मने नमः॥ २॥ विश्वकर्म नम
स्तेस्तु विश्वमा विश्वसंभवः॥ अथ वर्गो सि भूतानां
पंचानां परतस्थितः॥ ३॥ नमस्ते त्रिबुलोके तु तम
स्ते परतस्थिषु॥ नमस्ते सर्वदीक्षाबुधं हि सर्वपराय
णः॥ ४॥ नमस्ते भगवन्विष्णो लोकानां प्रभवाव्य
यं॥ त्वं हि कर्ता हविर्वेशसंहर्ता चा पराजितः॥ ५॥

येन पश्यामि ते दिव्यान्भवानि त्रिबुवर्त्मसु॥ तच्च
पश्यामि तत्तेन यत्ते रूपं सनातनं॥ ६॥ द्यौश्च ते शिर
सा व्याघ्रं पद्मां देवी वसुंधरा॥ विक्रमेण त्रये लोकाः
पुरुषो मितसनातनः॥ ७॥ अतस्मिन् पुष्पसंस्कारं पीत
वाससमुच्यते॥ येन मत्पूजितो गोविंदं न ते वा विद्य
ते भयं॥ ८॥ नारायणः परं ब्रह्म नारायणः परं तपः॥
नारायणः परं सर्वं नारायणः परं जपः॥ ९॥ यथा वि

सुमयंसत्यं यथा विष्टुमयं हविः॥ पञ्च विष्टुमयं स
र्वं पापं नाशयते तथा॥१०॥ त्वां प्रपन्नाय भक्ताय ग
तिमिष्टां जिगीषवे॥ यच्छ्रेयः पुंडरीकाक्षं संध्याय
स्वसुरेश्वरः॥११॥ इति विद्यातपो यो निरयोतिर्विस्त
रीडितः॥ वाग्यज्ञेनार्चितो देवाः प्रीयतां मे जनार्दनः॥
१२॥ वैशंपायन उवाच॥ सत्तावदुक्तावचतं भीष्मस्त
द्धतमानसः॥ नमस्कृत्यैव हृष्टाय प्रयारामकरोत्

दा॥१३॥ अमिगम्यतु योगेन भक्तिं भीष्मस्य माधवः॥
त्रैलोक्यदर्शितं ज्ञानं दिव्यं दत्त्वा ययौ हरिः॥१४॥ तस्मि
न्नुपरते देवे ततस्ते ब्रह्मवादिनः॥ भीष्मं च शनैः
सर्वं प्रशंसन्ते पुनः पुनः॥१५॥ भीष्मं वाग्मिश्चासुकं
ठं प्रशंसं सुर्महामतिं॥ ते स्तुवंतश्च विप्राग्यः केशवं
पुरुषोत्तमः॥१६॥ विदित्वा भक्तियोगं तं भीष्मस्य पु
रुषोत्तमः॥ सहस्रोत्थाय सहस्रो भीष्ममेवान्वय

व्यात॥१७॥ केशवः सात्त्विकश्चैव रथेनैकेन जन्मतुः॥
अपराणमहात्मानैरुचिर्दिरधनं जयौ॥१८॥ भीमसेनय
मौचोभोरथमेकं समाश्रिताः॥ कृपोयुयुत्सुस्तस्य सं
जयश्चापरं रथं॥१९॥ तैरथैर्गङ्गाकारैः प्रयाता बह्वि
र्बभूवुः॥ तेन चोषेण महताः कंपयन्तो वसुंधरां॥२०॥ त
तो गिराः पुरुषवत्स्ववेरिताः सुरादिभिः पथि सुमना
श्चुचुवे॥ कृतांजलिप्रणतमथापरं जनं स कैश

वो मुदितमना स वादृतः॥२१॥ अनादिनिधनं देव
मप्रमेयपराक्रमं॥ लोकाध्यक्षं सुवंशितं सर्वपापे
प्रमुच्यते॥२२॥ कृष्णरत्नाः कृष्णमनुस्मरन्ति रात्रौ च
कृष्णं पुनरुत्थिता ये॥ ते भिन्नदेहाः प्रविशन्ति
कृष्णं हविर्यथा मंत्रहृतं हुताशौ॥२३॥ शुक्लपद्मे दि
वा भूमौ गङ्गायां शोणरायणे॥ धन्यास्तान् मरिष्यं
ति हृदियस्य जनार्दने॥२४॥ ये योगिनः प्राणवि

योगकालेयत्वेकचित्रेविनिवेशयंति॥साक्षात्
पुरस्ताद्वरिभीहोमाणाप्राणाक्षुहोप्राप्त्रकोलोहि
भीष्मः॥२५॥इतिस्तवयःपठतिशार्ङ्गधत्तनःशृ
णोतिवायुदुकुलनन्दनस्तव॥सचक्रधृत्यतिह
तकिल्विभोजनोजनार्दनंप्रविशंतिदेहसंच
ये॥२६॥असिन्ननिशितधारंयस्यचक्रंकराग्रम
शिकनकविचित्रेकुंडलीयस्यकर्ण॥अमर

शतसहस्रैःसेव्यतेयस्यमालाह्यसुरकुलविहं
ताप्रीयतांवासुदेवः॥२७॥स्तवराजःसमाप्नोयं
विष्णोरदुतकर्मणा॥गांजेयेनपुराणीतोमहा
पातकनाशनः॥२८॥इतिभीममहाभारतेशत
सहस्रंसंहितायांवेद्यासिकंजाशंतिषर्वणि
उत्तमानुशास्त्रेदानधर्मोत्तरेषुभीष्मपिना
महप्रोक्तंभीष्मस्तवराजसोवंसंशुर्गम्युभम्

श्रीगणेशायनमः॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय॥
 ॐ शतानीकवाच॥ ॐ मया हि देवदेवस्य विष्णो
 रमिततेजसः॥ कृत्वा संभूतयः सर्वा गहनतस्तव सु
 प्रेतः॥ १॥ यदि प्रसन्नो भगवो जगह्योऽस्मि वा यदि॥
 तदहं श्रोतुमिच्छामि नृणां दुःखप्रणाशनं॥ २॥ स्व
 प्राहिस्व महाभाग गहस्पते ये शुभाशुभं॥ फलानि
 तत्प्रयच्छन्ति तद्गुणान्येव भार्गव॥ ३॥ तादृक्पुण्यं
 पवित्रं च नृणां मतिशुभप्रदं॥ दुःखप्रश्चशमं

यानि तन्मे विलसन्तो वद॥ ४॥ शैलकरवाच॥ इदमे
 व महाभाग पृथ्वांस्ते पितामहः॥ भीष्मधर्मभृतां
 श्रेष्ठधर्मपुत्रो युधिष्ठिरः॥ ५॥ युधिष्ठिर उवाच॥ जितं
 तेषु डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन॥ नमस्ते सहस्रधीवे
 शमहापुरुषपूर्वज॥ ६॥ आद्यं पुरुषमीशानं पुरो
 तमं पुरातनं॥ ऋतमेकाक्षरं वसुधैक्यं सनातनं॥
 ७॥ असच्च सच्च विश्वं यन्नित्यं सदसतः परं॥ परं पुरा
 णं स्वरां पुराणं परमव्ययं॥ ८॥ मांगल्यं मंगलं वि

ह्यं वरेण्यं मभयप्रदं ॥ नमस्तु त्वहवी के शं वरावर
गुहं हरिं ॥ ८ ॥ प्रवक्ष्यामि महापुराणं कुरु देवाय न स्य न
येनोक्तं न श्रुतेनापि न श्रुते सर्वपातकैः ॥ ११ ॥ नाराय
णममो देवो न भूतो न भविष्यति ॥ एतेन सत्यवाक्येन
सर्वार्थान् साधयाम्यहं ॥ १२ ॥ किंतु स्पष्टं बहुभिर्भक्तैः किं
न स्पष्टं बहुभिर्भक्तैः ॥ ३ ॥ नमो नारायणायेति मंत्रः स
र्वार्थसाधकः ॥ १२ ॥ येनं बहुतं परमं तु दारं यंदु
यमध्यस्तु तमात्मयोगात् ॥ यराशरं धवती मह

चित्तस्मै नमो ज्ञानतमो नुदाय ॥ १३ ॥ नमो भगवते
नमो त्वासायामिततेजसे ॥ यस्य प्रसादाद् दृष्ट्वा मिना
रायणकथामिमां ॥ १४ ॥ वैशंपायनमोसीनं पुराणं
एव विचक्ष्णं ॥ इदमर्थं सराजं विः पृष्टुं वा जनमेजयः
१५ ॥ जनमेजय उवाच ॥ किं जपन् मुच्यते पापा किं ज
पन् सुखमश्नुते ॥ दुःस्वप्ननाशनं पुराणं श्रोतुमिच्छा
मिना रुद ॥ १६ ॥ वैशंपायन उवाच ॥ देवव्रतं महाप्रा
प्तं सर्वं शास्त्रविशारदं ॥ विनयेनोपसंगमपर्यष्टे

रुद्रपुधिरः॥१०॥ पुधिरुवाच॥ दुःस्वप्नद
शनं शोभते देव्यभरतर्षभ॥ प्रयतः किञ्च पेताप्यधि
बुधः किञ्च माचरेत्॥११॥ तस्य कुर्यान्नमस्कारं प्रा
तस्तथायमानवः॥ किञ्च ध्यायेत् सततं किञ्च ज्योवा
भवेत् सदा॥१२॥ पितामहा प्रसादेन बुद्धिर्भेदो भवे
त्समः॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि ब्रूहि मेवदतां वर॥२॥
भीष्म उवाच॥ ऋषीणां ते मिथारणे संवादं नारद
स्य च॥ शृणु राजन् महाबाहो कथयिष्ये हि शान्ति

H-23

भारत गणराज्य भारत श्री महाभारत

कं॥२१॥ इः स्वप्नदर्शने जाप्यं यद्वा नित्यं समाहितैः॥
 अत्राप्नुदाहरंति ममिति ह्यसंपुरातनैः॥२२॥ गजेन्द्र
 मोक्षरां पुरां पृच्छन्त्या लिख्य कर्मणाः॥ सर्वरत्नमयैः
 श्रीमांस्त्रिकूटा नाम पर्वतः॥२३॥ सुतः पर्वतराजस्य
 सुमेरोर्भास्करयुतिः॥ ह्योरो दजलवीचक्यैः धीताम
 लशिलातलः॥२४॥ उत्थितः सागरं भिन्ना देवर्षिर्ग
 रासे वितः॥ अप्सरोभिः परिवृतः श्रीमान्पुत्रव
 र्णाकुला॥२५॥ गंधर्वैर्किं न रेयतेः सिद्धचारणा
 पंनगैः॥ चतुर्निवकदैवैश्च चंदनागुरुचंपकैः॥२६॥

मृगैः सिंहैर्गजैर्दैवैश्च वृतमात्रो विराजते॥ पुद्गागैः
 करिण्यैश्च सविले दिव्यपाटलेः॥२७॥ सालस्ता
 लैस्तमालैश्च तरुभिश्चाजुनैस्तथा॥ वकुलैः कुं
 दपुष्पैश्च सरलैर्देवदारुभिः॥२८॥ मंदारकान्तुम
 शान्यैः पारिजातैश्च सर्वतः॥ एवं बहुविधैर्वृक्षैः
 शोभितः समलंकृतः॥२९॥ नानाधातुकिंतैः शृंगैः
 पत्रवद्वि समंततः॥ वृकैः शारवामृगैः सिंहैः मातृ
 गैश्च सदा मदैः॥३०॥ जीवजीवकसंघुष्टचकोरशि

स्विनादितं॥ पद्मरागसमप्रख्यज्वालापुंजमिवोत्थि
तं॥ ३१॥ तत्रैकंकांचनंशृंगंसेव्यतेयंदिवाकरः॥
नानापुष्पैःसमाकीर्णानानागंधैःसमाकुले॥
३२॥ द्वितीयंराजतंशृंगंसेव्यतेयंनिशाकरः॥ पां
दुरावदसंकाशंनुषारचलसन्निभं॥ ३३॥ वज्रं
इनीलवैदुष्यतेजोभिर्भासयन्नभः॥ तृतीयंवद
सदनंप्रह्वंशृंगमुत्तमं॥ ३४॥ अथदुर्लभमहास्था
नुविचित्रसहस्रदुर्लभं॥ विद्याधरपुंरंतत्रहेमपा

कारतोरणं॥ ३५॥ तरुणादित्पसंकाशंनुषारच
लसंनिभं॥ बालःस्फटिकसोपानंवैदुष्यसुशि
लान्तलं॥ ३६॥ जांबूनदमहादिव्यंनानारत्नो
पशीभितं॥ अप्सरोगणसंकीर्णसिद्धगंधर्व
सेवितं॥ ३७॥ पद्मरागसमप्रख्यतारागणसमन्वि
तं॥ नतकृतध्याःपश्यन्तिनन्दनंसाननासिकाः॥
३८॥ नातप्रतयसोलोकेयेवपापकृतोनराः॥ ना
नारादितुगोविंदशैलं पश्यन्ति तेनराः॥ ३९॥

तस्य सावु सतः पृष्ठ सरः कांचन पंकजं ॥
कारंडव समा को रं रिज हं सो प शे भित्तं ॥ ४८ ॥
मत्त भ्रमर संघुं च को रं रि वि ना दितं ॥ कम
लोत्पल को रं पुंडरी को प शे भित्तं ॥ ४९ ॥ के
मलेः शत पत्रैश्च कांचनेः समलंकृतं ॥ पत्रै मरु
तै प्रखैः पुष्पै कांचन सन्निभैः ॥ ५० ॥ गुल्मैः को
चक वे रूपां समंतात्परिवारितं ॥ अत्यदुतं म
हास्यानुं विचित्रा शिखिरा कुलं ॥ ५१ ॥ शत योज

न विस्तिर्तं दश योजन मायतं ॥ रत्ना तेन दिगु रं
प्रोक्तं शरद्यो रिव निर्मलं ॥ ५२ ॥ उपहारा य दे वा
नां सिद्धा द्य चितं पंकजं ॥ तस्मिं सर सिद्धा
त्मा विमूढांतर्जला रायः ॥ ५३ ॥ आसि द्वा को ग
जै द्वा रं दु रा ध र्मो महा बलः ॥ अथ दंतो जल मुख
कं द्रा चि द्भुज दूथ धः ॥ ५४ ॥ आल ग्रा म तृ वा
क्रांतः करण परिवारितः ॥ मदस्त्रा वीजला कां
दीपा द्वा रि च पर्वतः ॥ ५५ ॥ वास यं मदं गंध

नमहानेरावतौपमः॥ गजोत्तमजनसंकाशे
महाचलितलोचनः॥ ४८॥ तृषितःपातुका
मोसौअवतीर्णश्चतस्रः॥ गृहीतलेस्यत
तोयंग्राहसुसमपपत॥ ४९॥ सुनीलपंकजव
नेश्वयमधगतःसुरवी॥ गृहीतलेनरोदणग्राहेण
विक्रममूर्तिना॥ ५०॥ पत्यंतीनाकरेराहनाक्रोशंती
नाचदशहरा॥ नीयंतेपंकजवनेग्राहेणनिबली
यसा॥ ५१॥ गजश्चाकर्षतेतीरंग्राहश्चाकर्षते

जलं॥ तयोरासीन्महाबुद्धिदिव्यवर्षसहस्रकं॥
५२॥ दारुणःसंयुतःपाशैर्निष्प्रयत्नगतिहृतः॥ वै
द्यभारणःसुघोरैस्तपाशैर्नाजोदहंतथा॥ ५३॥ वि
स्फूर्ज्यचयथाशक्त्याविक्रोशंस्तुमहारवान्॥ व्य
थितःसत्रिरुत्साहोगृहीतोघोरकर्मणा॥ ५४॥
परमंपदमापन्नोमनसाचिंतयद्दुरिं॥ सतुगज
वरःश्रीमान्नारायणपरायणः॥ ५५॥ तमेवशरणा
देवंगंतःसर्वात्मनातदा॥ एकाग्रोनिगृही

मात्मा विशुद्धेनांतरात्मना ॥५६॥ जन्म जन्मान्त
शब्दासाद्रुक्तिमान्गहउधजे ॥ नान्येदेवं महादे
वान्पूजयामासकेशवात् ॥५७॥ दिग्गहं स्वर्गमू
र्धानं भूपादं गगनोदरं ॥ आदित्यचंद्रनयनम
नंतं विश्वतोमुखं ॥५८॥ अमृतात्मानं मेघाभं शं
खचक्रगदाधरं ॥ सहस्रशुभनामानं मादिदे
वमजं विभुं ॥५९॥ प्रगृह्य पुष्कराग्रेण कांचनं क
मलोत्तमं ॥ नैवेद्यं मनसा ध्यात्वा पूजं कृत्वा जना

र्दनं ॥६०॥ आपदि मोक्षमन्त्रिचक्रं नगजस्तोत्रमुदी
रयेत् ॥ गजेदुवाच ॥ नमो मूलप्रकृतये अजिते
यमहात्मने ॥६१॥ अनायाय देवाय नित्यदाय
नमो नमः ॥ नमः आयाय बीजाय आर्यथाय पुव
र्तिते ॥६२॥ अनंतराय चैकाय अयं काय नमो
नमः ॥ नमो गुहाय गूढाय गुणाय गुणवर्तिते
॥६३॥ अतर्क्याय पुमेकाय अनुलाय नमो नमः ॥
नमः शिवाय ईशनाय निश्चिन्ताय यशस्विने ॥६४॥

सनातनाय पूर्वोय पुराणाय नमो नमः ॥ नमो जग
त्प्रतिष्ठाय गोविंदाय नमो नमः ॥ ६५ ॥ नमो सुपुत्र
नाभाय सारथ्ये गोपुत्राय च ॥ विश्वेश्वराय चैका
य शिवाय हरये नमः ॥ ६६ ॥ नमो सुतस्मै देवाय
निगुणाय गुणात्मने ॥ नमो देवाय देवाय स्वभा
वाय नमो नमः ॥ ६७ ॥ नारायणाय विश्वाय देवा
नां परमात्मने ॥ नमो नमः कारणामनाय
नारायणायामित विक्रमाय ॥ श्रीगणेशाय चैका

सिगदाधराय नमो सुतस्मै पुरुषोत्तमाय ॥ ६८ ॥
गुह्याय वेदान्तिकाय महोदराय सिंहाय दैत्य
निधनाय चतुर्भुजाय ॥ वल्लभेन्द्राय मुनिचाराय
संस्तुताय देवोत्तमाय विराजाय नमो च्युताय
६९ ॥ नागेंद्राय हृदाय नमस्तु प्रीत्याय गोपीरंभे मधु
केलीलघुनाय ॥ पीतांबराय मधुकैटभनाय
नाय विश्वाय चारुमुकुटाय नमो हाराय ॥ ६० ॥ ना
भिप्रजात कमलस्थ चतुर्भुखाय दीरोदकाशीव

त्रिकेतनशोभनाय ॥ नानाविचित्रमुकुटांगरुह
 वरुणाय योगीश्वराय विरजाय नमो वराय ॥ २१ ॥
 भक्तिप्रियाय वरदोषि सुदर्शनाय पुष्पाय विंदवि
 पुलाय तलोचनाय ॥ देवेन्द्रविद्युरामनोद्यतपो
 रूपाय नारायणाय विरजाय नमो च्युताय ॥ २२ ॥
 नारायणाय नरलोकपरायणाय कालाय काल
 कलनाय तलोचनाय ॥ रामाय वराय विनाश
 क्तोद्यमाय धीराय धीरतिलकाय महोदरा

य ॥ २३ ॥ पद्माय नाय मणिकुंडलभूषणाय वं
 संतकाय शिशुपालविनाशनाय ॥ गोवर्धनाय सु
 रशत्रुविनाशनाय दामोदराय विरजाय नमो वराय
 २४ ॥ ब्रह्माय नाय त्रिदशाय नाय लोकाय नाय त्रिभ
 वोद्वीय ॥ नारायणाय त्रिदशाय महोदराय न
 मस्करोमि ॥ २५ ॥ कूटस्थमव्यक्तमचिंत्यरूपं नाराय
 णं कारणमादिदेवम् ॥ युगांतशेषं पुरुषं पुराणं न
 वासुदेवं शरणं प्रपद्ये ॥ २६ ॥ अदृश्यमव्ययमनंतं

ममयं महर्षयो वृक्षमयं सनातनं ॥ वदंति यं वै पुरुषं
 पुरारां तं वा सुदेवं शरणां प्रपद्ये ॥ ७७ ॥ अत्रिमुनस्तस्य ज
 लोरुकुक्षे महावराहस्य महिं विदार्य ॥ चित्तमित्तो देवमयं
 शरीरं लोकानिरस्थामुनयो वदंति ॥ ७८ ॥ योगीश्वरं चारु
 विचित्रमोलितेयं समहं प्रकृते परस्थं ॥ क्षेत्रमात्मप्रव
 रं वरेण्यं तं वा सुदेवं शरणां प्रपद्ये ॥ ७९ ॥ कार्यकृपाका
 रणमप्रमेयं हिरण्यवाहं वरपद्मनाभं ॥ महाबलं वेदनि
 धिं सुरात्ममंत्रजा मिविष्णुं शरणां जनादनं ॥ ८० ॥ किरीट

केयूरमहार्हनिष्केरत्नं तमाल्यंकृतसर्वगात्रं ॥ पीताम्ब
 रं कान्चनभक्तिचित्रं मालाधरं केशवमभ्युषेनि ॥ ८१ ॥
 भवोद्भवं वेदविदं वरिष्ठं मादित्यचन्द्राग्निवत्सुप्रभावं ॥
 योगात्मकं सारव्यविदं वरिष्ठं प्रभुं प्रपद्ये च्युतमात्मवंतं
 ॥ ८२ ॥ यदहोरेव ह्यवदंति सर्वं निशम्य यत्कृत्य सुरवात्स्य
 मुष्यते ॥ तमीश्वरं युक्तमनूपमैर्गुरोः सनातनं लोक
 गुरुं स्मरामि ॥ ८३ ॥ श्रीवत्साकं महादेवं वेदगुह्यमहूप
 मं ॥ प्रपद्ये स्तुतमचलं वरेण्यममयप्रदं ॥ ८४ ॥ नमस्त

स्मेव राहाय लीलयो दुरते मही ॥ खुर मध्यगतो यस्य मे
रः खर खरायते ॥ २५ ॥ प्रभव सर्वभूतानां निर्गुणं परमे
श्वरं ॥ प्रपद्ये मुक्तसंगां यतीनां परमां गतिं ॥ २६ ॥ भग
वंतं गुणाध्वजमहं परमं पदं ॥ शरणं सर्वभूतानां प्रप
द्ये भक्तवत्सलं ॥ २७ ॥ त्रिविक्रमं त्रिलोके शं लोकानां प्र
प्रितामहं ॥ योगात्मानं महात्मानं प्रपद्ये हं जनार्दनं
॥ २८ ॥ आदिदेवमजं शुभ्रं व्यक्ताव्यक्तं सनातनं ॥ ना
रायणमणीयां संप्रपद्ये वास्तवप्रियं ॥ २९ ॥ अकूपा

एव देवाय नमः सर्वमहात्मने ॥ प्रपद्ये देवदेवेशमणी
यां समणीयं यथा ॥ ३० ॥ सकाशलोकाय परतः परमा
त्मने ॥ नमः सहस्रशिरसे शुभ्रं ताय नमो नमः ॥ ३१ ॥ त
मेव शरणं देवमृषयो वेदपाशाः ॥ कीर्तयन्ति च ये सर्वे व
त्सादीनां परायणं ॥ ३२ ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्ष भक्तानामभयं
करं ॥ सुब्रह्मराय नमस्ते स्तुतादिभिः शरणं गतं ॥ ३३ ॥ ताव
द्भवतु मे दुःखं चिन्ता संसारसागरे ॥ यावत्कमलपत्राक्ष
नमराभिर्जनार्दनं ॥ ३४ ॥ भीष्म उवाच ॥ भक्तिमत्स्यामु सं

चिंत्यतां गस्यामो घसं लुवान् ॥ प्रीतिमात्मगवान्
 राजनश्चाचक्रं गदाधरः ॥ ८५ ॥ आरुह्य ग्राहं विष्णु
 मराजं गामसुरोत्तमः ॥ सात्रिध्वं कल्पयामास तस्मिन्
 सरसिलोके धृक् ॥ ८६ ॥ ग्राह्यं स्थंगजे द्रुं च तं ग्राहं च जला
 शयात् ॥ ८७ ॥ हारा प्रमेयात्मानरसामधुसूदनः ॥ ८८ ॥ जल
 स्थं धारयामास ग्राहं च क्रैरां माधवः ॥ मोक्षयामास ता
 मद्रुपां शोभ्यः शरणागतं ॥ ८९ ॥ सक्तिं देव लक्षणैर्न ह हूयं ध
 र्वसत्तमः ॥ ग्राहत्वमगमत्कलं देवं प्राप्य दिवंगतः ॥ ९० ॥

स्य परं गुह्यं राजन्युरपतमं पुराणं ॥ ९१ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 कथं शापो देवं नाजं गंधर्वाणां महामतां ॥ पतति ह्यस्य
 हस्तौ तं विलिखति रापिता महः ॥ ९२ ॥ भीष्म उवाच ॥ हू हू हू
 हरिर्निस्वार्तो जीतवाय विहारदो ॥ इति तौ शापितौ ततः
 देवलेन महान्तना ॥ ९३ ॥ उवाची मेनका रंभा तथा चान्य
 मरोगणाः ॥ शक्रस्य पुरतो राजन्युत्पतश्च सुमध्यमाः ॥ ९४ ॥
 तस्तौ गायमानौ सुगंधर्वौ राजसंयुनि ॥ अन्योन्यं चक्रतु
 स्यर्धां शक्रस्य पुरतस्तदा ॥ ९५ ॥ आवयोरुभयोर्मध्ये कः

अष्टो गीतवाद्ययोः॥ तद्वदस्वसुरश्रेष्ठतातागीतस्य
लक्षणां॥४॥ गंधर्वयोर्वचःश्रुत्वा प्रत्युवाच शतक्रतुः॥
युवयो गीतवाद्येषु विशेषेणोपलक्ष्यते॥५॥ एकैव
मुनिः श्रेष्ठो देवलो नाम नामतः॥ युवयो संशयं
नाभविष्यति न संशयः॥६॥ ततस्ततो शक्रवचो निश
म्यपुनरभ्यराजन् शिरसा सुरेश्वरं॥ गतो सुहृदो जयका
क्षिरगो तोयत्राश्रमे निवृत्तिं सहिजाग्रं॥७॥ ततो दृष्ट्वा
मुनिः श्रेष्ठं देवलं संशितव्रतं॥ अभिवाद्य महात्मानं

प्रोचतुः पार्थसंस्थितौ॥८॥ शक्रेण प्रेषितो देवत्वत्स
मीषे हि जोन्नमः॥ एकस्य च जयं देहि यत्ते मनसि वर्त
ते॥९॥ पृथक् करंतौ गायंतौ सुचिरं मधुरं स्वरं॥ न कीचि
ददत्ते वाक्यं मुनिर्मौनस्य धारणात्॥१०॥ अरायन्नपि प
दं नैवा न किंचिददत्ते मुनिः॥ तदा तौ कुपितौ तस्य देवल
स्य महात्मनः॥११॥ ऊच तस्मै तदा वाक्यं गंधर्वो कालीनो
दिनौ॥ मूढो येनाभिजानाति निश्रुयं दं दृगीतयोः॥१२॥
निशम्य तद्वचस्तौ यां गंधर्वो रणामदाचितं॥ क्रोधा

दुत्थाय विप्रेन्द्र इदं वचनमब्रवीत् ॥१३॥ पय ह ह दुरात
मातुग्राहस्थं यातुमूढधीः ॥ तमेव गजराजं तनुमवस्व
गिरिगह्वरे ॥१४॥ ततस्तोत्रापितो तेन देवलेन महान्त
ना ॥ पुरागम्य शिरसा देवं गंधर्वा विदमूचतु ॥१५॥
भूमं उल्लेगतौ ह्यौवा प्रसादं कुरु स तम ॥ निश्चयं वद
विप्रेन्द्र येन शापो हि मुच्यते ॥१६॥ ततस्तौ पुरातौ दृष्ट्वा
बोभौ सम्यग्भयादिता ॥ प्रत्युवाच मुनिः श्रुष्टौ गंधर्वा
रणाभया न्वितं ॥१७॥ मेरुपृष्ठसरोरम्येव हृष्टहासमाकु

लं ॥ नानापक्षिनिनादाढ्यं द्वितीयैश्च सागरः ॥१८॥ तस
मित्सरोवरे रम्येनित्यं ग्राहो वशिष्यते ॥ तृथार्तस्तत्र मा
तंगौ गमिष्यति न संशयः ॥१९॥ तदैव देव देव देवराज्ञोऽयं
तेनोत्र संशयः ॥ ततो नारायणः प्रीतः शयाद्वा मोचयि
ष्यति ॥२०॥ इत्युत्का वृषिरातेन वरेणो तौ प्रमोदिता ॥
एवं पुरागते भृत्या श्रुत्वा सीदुर्गवानिह ॥२१॥ कुद्रो
पिवरतुल्यं तु महतां तां प्रयच्छति ॥ व्यापदिमुक्ता
युगपद्भुजो गंधर्वपुत्रवच ॥२२॥ गजोऽपि मोदातां यात

श्रीकृष्णेन विमोचितः॥ तस्माच्छापादिनिर्मुक्तः प्रा
गिवाविष्कृतो भवेत्॥२३॥ स च स्वस्ववपुः प्राप्य प्रणिप
त्य जनादेनं॥ गजो गंधर्वराजश्च पदं निर्वृत्तमागतः
२४॥ प्रीतिमान्युंडरीकाक्षः शरणागतवत्सलः॥ शुभ
यतत्र देवेशस्तौभ्यां चैव पुं पूजितः॥२५॥ इदं चैव महा
योहोराजस्य च प्रभाषितं॥ भजंति गजराजानमयदं मधु
सूदन॥२६॥ श्रीभगवानुवाच॥ यो मां तौ च सरश्चैव शोहस्य
च विधारणो॥ आम्बकी च कवेराणां रूपं चैव समाधायः॥२७॥

अथ मयि भास्करं गंगानैमिषारण्यपुष्करं॥ प्रयागं वृक्ष
तीर्थं च दंडुकाराण्यमेव च॥२८॥ पुराणैश्च मचरितं भार
तारव्या नमुन्नमं॥ विभूतिं विश्वरूपं च तत्पराजमनुस्मृ
तिं॥२९॥ पुराणं च कुरुक्षेत्रे गुरुद्वं मे रूपवतं॥ रूपं काच
न गुल्मानं रूपं मेरुसुतस्य च॥३०॥ ये संस्मरंति मनुजाः
प्रयागास्थिरवुद्ध्यः॥ दुःस्वप्ननाशयते तेषां सुखं प्रशुभ
विष्पति॥३१॥ अनिरुद्धं गजं ग्रास्यं वासुदेवं महाव्युतिं॥
संकेषरां महात्मानं प्रद्युम्नं च तथैव च॥३२॥ मत्स्यकू

नैव राहं च वामनं तार्क्ष्यमेव च ॥ नारसिंहं च नागेंद्रं च
 विंशं हारकारकं ॥ ३३ ॥ विश्वरूपं हृषीकेशं गोविंदं मधु
 सूदनं म॥ त्रिदशैर्वेदितं देवं दृढभक्तिमनोपमं ॥ ३४ ॥
 वैकुण्ठं दृष्टुं दमनं भक्तिदं मधुसूदनं ॥ एतानि प्रातस्तथा
 यस्मै स्मर्यति योजनाः ॥ ३५ ॥ सर्वपापः प्रमुच्यते पुराणलोक
 मवाप्नुयात् ॥ भीष्मा उवाच ॥ पवमुक्ता महा राज गजेन्द्रं म
 धुसूदनं ॥ ३६ ॥ स्पर्शयामास हस्तं नगजो गंधर्वमेव च ॥
 तौ च स्पृशौ ततः सद्यो माल्यावरधराः बुभौ ॥ ३७ ॥ तमेव

मानसं प्राप्य जग्मतुस्त्रिदशालयं ॥ ततो दिव्यवपुर्भूत्वा
 हतितरादपरमं पदं ॥ ३८ ॥ गच्छति तस्मिन् महाबाहो नारायण
 परायणं ॥ ततो नारायणः श्रीमान्मोक्षयित्वा गजोत्तमं ॥
 ३९ ॥ अयिनिःस्तयमाना गेव दशुस्य पदाक्षरैः ॥ ततस्तु भग
 वान्निर्गुणो दुर्वित्तयगतिः प्रभुः ॥ ४० ॥ शंखचक्रगदापाणि
 नर्ध्माने युधिष्ठिरः ॥ गजेन्द्रमाक्षरां दृष्ट्वा सर्वैर्वेदपुराण
 मः ॥ ४१ ॥ बुद्ध्या रामग्रतः कृत्वा सर्वं प्रीजलयस्तदा ॥ वयं
 दिरे महात्मानः प्रभुं नारायणं परं ॥ ४२ ॥ विस्मयोत्फु

लनयनाः प्रजापतिपुरःसरः ॥ यद्दं मृत्तया त्रित्यं प्रातः
रुत्थायमानवः ॥ प्राप्नुयात्परमां सिद्धिं दुःस्वप्नं तस्य नश्य
ति ॥ ४३ ॥ गजेन्द्रमोक्षरां पुराणं सर्वपापप्रणाशनं ॥ आवय
त्प्रातरुत्थाय दक्षिणं पुरवाङ्मुखात् ॥ ४४ ॥ श्रुतेन हि
कुरुश्रेष्ठ स्मृतेन कथितेन च ॥ गजेन्द्रमोक्षरां नैव त
स्यः पापात्प्रमुच्यते ॥ ४५ ॥ मया ते कथितं राजन्यवि
त्रं पापनाशनं ॥ कीर्तयस्व महावाहो गजेन्द्रस्य महा
त्मनः ॥ ४६ ॥ चरितं पुराणं कर्मणि पुष्कलं वर्धते य

शः ॥ प्रीतिमानुं उरीकाहो गजेन्द्रः स्वात्प्रमुच्यते वा
न ॥ ४७ ॥ वैशंपायन उवाच ॥ स तच्छ्रुत्वा महावाहो
भारता नोपिता महान् ॥ ४८ ॥ भ्रातृभिः सहितः सम्य
गब्राह्मणैर्वैष्णवैः ॥ पूजयामास देवशं पाशैश्च
मधुसूदनं ॥ ४९ ॥ विष्णुमया तु हृत्वनयेनाश्रुता ना
गस्य मोक्षरां ॥ अरुष्यस्तु महाभाग सर्वपापजलय
सादा ॥ ५० ॥ अजं बरेणं वरपद्मनाभं महाबलं
वैदनिधिं सुरोत्तमं ॥ तं वैदगुह्यं पुरुषं पुराणं

बवंदिरेवेदं विद्वंवरिष्टं ॥ ५१ ॥ पतत्पु रांपं म
हावाहो जना नां पु रा प क म रं ॥ दुः ख प्र दर्शने
घो रे श्च वा पा पा न्य मु च्यते ॥ ५२ ॥ त स्मा त् तं हि म
हा वा हो प्र प द्ये श र रं हरिं ॥ वि मु क्तः सर्व पा
पे भ्यः प्रा प्य ते पर मं पदं ॥ ५३ ॥ य दा म हा ग्रा ह
ग्र ही त् कान रं स पु ष्पि ते प द्म वने म हा हि पं
वि मो ह या मा त ग जं ज ना र्द नं त्म रा मि दुः ख प्र

वि ना श नं हरिं ॥ ५४ ॥ परं पु रा रां पर मं प वि त्रं पु
रा रा मी शं सु र लो क नाथं ॥ सु रा सु रे र चि त्त पा द
प द्म स ना त नं लो क सु रं त्म रा मि ॥ ५५ ॥ व र ग ज
त्म र रा हि मु क्ति हे तोः पु रु ष व र त्तु ति दि व्य दे ह
गी तं ॥ स त्त न म भि प ठं ति ये न ने षां भ व म र रां न
क कि लि षा प हा निः ॥ ५६ ॥ ध म ह ठ व द्म मू लो
वे द र्क धः पु रा रा म स्व शा रा क्ताः ॥ क तु कु ल

मो मोक्षफलमधुसूदनपादपूजयति ॥ ५१ ॥ नमो
स्वरूपदेवोयगोब्राह्मणहितायच ॥ जगदिता
महेश्वरमायगोविंदायनमोनमः ॥ ५२ ॥ आतिवि
भस्माशिखिलाश्रुभीताघोरसूचक्याधिभुवत
मानाः ॥ सैकित्यनारायणावृणोमात्रविमुक्तदः
रवासुरिविनाभवन्ति ॥ ५३ ॥ वैदेशमायैरासैवपु
राराभास्तेतथा ॥ आदोमध्येतथाचोतेहरिः स

र्वत्रगीयते ॥ ६० ॥ येकोपिहृत्तस्यसहकृतपुराण
मोदशाश्रमेधावभृथेतत्तुल्यः ॥ दशाश्रमेधीपु
नरेतिजन्मकृत्तपुराणमीनपुनर्नवाय ॥ ६१ ॥ सर्व
रत्नमयोमेरुः सर्वाश्रयमयनमः ॥ सर्वतीर्थम
यीगंगासर्वदेवमयोहरिः ॥ ६२ ॥ आकारात्त
मितेनोयंयथागच्छतिशार्गरे ॥ सर्वदेवनमस्का
रैकेशवंपुतिगच्छति ॥ ६३ ॥ गीतासहस्रनामै

वस्तुवराजो ह्यनुस्मृतिः ॥ गजेंद्रमोक्षशां चैव पं
चरत्नानि भारत ॥ ५५ ॥ इति श्रीमहाभारते रा
जसहस्रसंहिता वैयासिक्या शांतिपर्वणि ग
जेंद्रमोक्षशां संपुराणम् ॥ सुभम्